

TARİH /// Soner YALÇIN : Bir unutulmuş isim : Nuri Killigil

Kut'ül Amare Zaferi'nin "**bayram olarak kutlanıp kutlanmaması**" polemiği Halil (Kut) Paşa'yı ve yeğeni Enver Paşa'yı hatırlamamıza sebep oldu. Oysa aynı aileden unutulmuş bir isim daha vardı: Kafkas İslam Ordusu Komutanı Nuri (Killigil) Paşa! Bugün... Ayrıca, MİT TIRlarını vs. konuşurken anımsamamız gereken ilginç isimlerden biri. Sahibi olduğu silah fabrikasında, İsrail ile savaşan Mısır ve Suriye'ye 1949'da silah imal ederken bakın başına neler geldi?

Kafkas İslam Ordusu Komutanı Nuri Paşa yardımcısıyla Bakü'de.

Tarih: 2 Mart 1949.

Yer: İstanbul.

Nuri Killigil ve eşi Misli Melek Hanım çarşamba sabahı erkenden kalktılar. Üç yıl önce evlenmişlerdi ve Misli Melek Hanım, **Kavalalı** Ailesi'ne mensup Prenses İffet ile M. Ali Beyin kızıydı.

Melek Hanım saat 11.00 uçağıyla **Mısır/Kahire**'ye ailesini görmeye gidecekti.

Nuri Killigil eşini havaalanına götürdü. Hava muhalefeti nedeniyle gecikme oldu ve uçak ancak saat **15.00**'te kalktı.

Nuri Killigil eşini uğurladıktan sonra Sütüce'deki silah ve cephane fabrikasına döndü.

Fabrika işine girmesi kolay olmamıştı.

Önce 1933'te **Zeytinburnu**'nda; soba, döküm, seramik, matara yapmak üzere tesis kurarak iş dünyasına atılmış; ama kısa sürede silah ve mühimmat yapmaya başlamıştı.

İlk büyük işini; Atatürk'ün 1934'te imzaladığı kararnameyle kazanmış; **Yavuz Gemisi** topları için gerekli olan kanat emniyetli tapalar yapmıştı. 1936'da dağ topları için 24 bin tapa ve 1938'te Heinkel uçaklarının bomba yapımı gibi işleri de almıştı.

Sekiz yıl sonra ikinci fabrikayı Söğütözü'ne açmıştı. Bunlar **Türkiye'nin ilk** özel savunma sanayi şirketleriydi.

Nuri Paşa'nın sınırlı sayıda ürettiği 9 mm çapında yarı otomatik tabancası.

Ayrıca... İzmir Karaburun'da cıva madeni çıkarıp ihraç ediyordu.

II. Dünya Savaşı'nda talep patlaması yaşamıştı. Uçak bombasından havana, tabancadan mermiye kadar her şeyi yapmıştı.

SİLAH ÜRETMEK HAYALİYDİ

Silah imal etmek **en büyük hayaliydi**. Ta gençliğinde ağabeyi Enver Paşa'ya, "**Ağabey bırak beni sana silah imal edeyim**" demişti.

Teknik bilgisi olmamasına rağmen daima bir şey icat etmek istiyordu!

Şimdi, isteğine kavuşmuştu. Örneğin... Tabancaların normal parça sayısını azaltır veya piyade havan toplarına tetikler eklerdi!

Dedikodular da eksik olmuyordu; **İsmail Hüsrev Tökin**, Nuri Killigil'in tabanca planlarını İmalat-ı Harbiye zabiti olan babasından çaldığını iddia ediyordu!

Kim ne derse desin umurunda olmuyor; yaptıklarını İzmir Uluslararası Fuarı'nda sergilemekten keyif alıyordu.

İşleri yolundaydı.

Devletten himaye görmesinde, **kız kardeşi Mediha ile evli Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kazım Orbay**'ın etkisi olduğu söyleniyordu. Keza... TSK içinde hala Enver Paşa'ya büyük hayranlık duyan komutanlar vardı.

Nuri Killigil'in fabrika personeli arasında da ilginç kişiler vardı. Örneğin... Zeytinburnu'ndaki fabrikanın soğuk demir ustası; **Süleyman Tanyıldız**, Selanik'te I. Dünya Savaşı sırasında İngilizler ve Yunanlılar tarafından yakalanıp **casusluk suçundan idama mahkum edilmiş** ve idam edileceği gece, nöbetçi askerleri öldürüp Türkiye'ye kaçıyordu!

Nuri Killigil'in yakın çevresi Alman hayranıydı. Örneğin... Savaş döneminde Hitler'le bile görüşen emekli general Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet, sorumlu müdürüydü...

Almanya Büyükelçisi **Franz Von Papen** de yakın dostuydu.

SURİYE'DEN HAVAN SİPARİŞİ

Saat: 16.00...

Şoförü Süleyman, patronu Nuri Killigil'i havaalanından Sütluçe'deki fabrikaya bıraktı.

Nuri Killigil müdüriyet odasına geçti. Muhasebecisi Fungaris Bey ile çalışmaya başladı.

II. Dünya Savaşı bittikten sonra, 1946'da Zeytinburnu'ndaki fabrikayı kapatmıştı; sadece Sütluçe'deki fabrikayla ilgileniyordu. Bu fabrikayı büyütme istiyordu. Bu nedenle iki gün önce **İş Bankası**'ndan **60 bin liralık** kredi almıştı.

Savaş bitmişti ama işleri yoğundu. Çünkü... **Suriye'den iki bin havan topu ve Mısır'dan beş bin tabanca siparişi almıştı.** Bu siparişler tesadüf değildi.

Bir yıl önce...

Tarih: 14 Mayıs 1948.

Filistin'de İngiliz manda rejiminin sona ermesinin hemen ardından, **Tel-Aviv**'de toplanan **Yahudi Milli Konseyi**, yayınladığı bildiriyle **İsrail Devleti**'nin kurulduğunu ilan etti.

24 saat sonra...

Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak, İsrail'e savaş açtı. Ancak yenilip antlaşma yapmak zorunda kaldılar. **Fakat.** Ortadoğu'da gerginlik sona ermemişti. Ülkeler silahlanıyordu.

Keza...

Hindistan'dan, yaşanan kanlı bir mücadele sonrası 14 Ağustos 1947'de ayrılan **Pakistan**'dan da siparişler vardı.

İşler yoğundu ama Nuri Killigil'in çalışacak fiziki gücü yoktu. Bir ay önce gittiği Avrupa seyahati sırasında **Atina'da zehirlenmişti!** Kaldırıldığı hastaneden ölümden dönmüştü.

Yetmezmiş gibi...

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Suriye ve Mısır'a silah ambargosu koymuştu. Nuri Killigil bu karara rağmen silah üretmeye devam ediyordu. **Depoda Suriye için yapılmış olan iki bin havan mermisi** vardı.

Nuri Killigil, bunları **illegal** yollardan mı gönderecekti? Bilinmiyor.

Çünkü...

YAHUDİ İŞÇİLER

Saat: 16.50...

Nuri Killigil'in Sütluçe'deki fabrikasında kapsüllerin bulunduğu kapsülhanede yangın çıktı.

Halıcıoğlu İtfaiyesi'ne haber verildi.

Müdüriyet odasında çalışan Nuri Killigil, muhasebecisi Fungaris Bey ile iki bin havanın bulunduğu depolara koştu. İşçilerine bağırdı; **"ambarı boşaltın, ambarı boşaltın."**

Kimi işçiler ellerinde mermi sandıklarıyla fabrikayı terk ederken, kimileri ambara yöneldi. On dakika sonra itfaiye geldi.

Türk Bayrağı'na sarılı "**tabutu**": Yeğeni yönetmen Faruk Kenç (solda) ve fabrika müdürü emekli General Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet (ortada).

İtfaiye fabrikaya girip su sıkmaya başladı ki, depoda büyük bir patlama oldu. **Ardından iki patlama daha meydana geldi.**

Civardaki evlerin sadece camları değil, kiminin duvarları bile yıkıldı.

Fabrikada **dokuz** memur, **yedi** usta, **altı** müstahdem, **105 işçi** ve Nuri Killigil vardı.

Faciyanın boyutu korkunçtu:

Yedi işçi ile **altı** itfaiyecinin cesedine ulaşılabildi.

İçlerinde Nuri Killigil'in de bulunduğu **15 kişinin akıbeti meçhul** idi. Kime ait olduğu belli olmayan kol ve bacaklar, yanarak kömürleşmiş ceset parçaları çevreye saçılmıştı.

Nuri Killigil'in; kolunun yarısı, ayağının bir parçası bulunabildi.

Faciadan beş gün sonra...

Ölen 15 kişinin parçaları, **üç ayrı tabuta** kondu; Beyazıt Camii'ndeki cenaze namazı ardından, Edirnekapı'da, **işçiler tarafından toplanan paralarla yapılan** Nuri Killigil Fabrikası Şehitliği'ne defnedildi.

16 gün sonra...

Enkazdan Nuri Killigil'in gövdesi bulundu. Yakınları, gövdesini Türk Bayrağı'na sararak fabrikada tören düzenledi. İstiklâl Marşı okundu. Saygı duruşunda bulunuldu. Fakat..

İstanbul Müftülüğü cenaze töreni için "*tam gövdesi olmadığı için cenaze namazı kılınamayacağı*" söylemişti! Oysa önceki cenazede kıldırılmışlardı!

İmam olmayınca işçilerinden biri Kuran ve dua okudu. Nuri Killigil imamsız şehitliğe defnedildi.

İddialara göre... Hükümet, **İsrail siyaseti gereği** Nuri Killigil'in cenaze törenine tavır almıştı. Dört gün sonra...

Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu!

Peki...

Olay ihmal miydi? Sabotaj mıydı?

TBMM kapalı oturumunda **Başbakan Şemsettin Günaltay** milletvekillerini bilgilendirdi. Bu tutanaklar üzerindeki gizlilik kararı olduğu için kimse meselenin özünü anlayamadı.

Yıllar içinde "*o gün Yahudi işçiler fabrikaya gelmedi*" gibi spekülasyonlar yapıldı.

Sonuçta, fabrikanın müdürü emekli general Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet ve kapsülhane şefi Seyit Ali Oral "*dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet ve tedbirsizlikten*" yargılandı. Erkilet Paşa kurtarıldı.

Bunca yıl sonra olayın üzerindeki sisler dağıtılamadı...

Bunda **Nuri Killigil'in sıra dışı hayatının** da rolü vardı.

SIRADIŞI BİR AİLENİN SIRADIŞI FERDİNİN HAYATI

Enver Paşa – Babası Ahmet Bey – Kardeşi Nuri Killigil **Killi**, Ukrayna'da bir kasabaydı. Soyadları buradan geliyordu.

Hristiyan Gagavuz Türkü idiler; sonra Müslüman oldular.

Ataları Rus işgali sonucu İstanbul Divanyolu'na yerleşti.

Memur babası Ahmet ile annesi Ayşe'nin ilk çocuğu **Enver** (1881-1922) idi.

İkinci çocukları **Hasene** (1887-1963) ve üçüncü çocukları **Nuri** (1889-1949) doğdu. Ardından üç çocuk daha oldu: **Mediha** (1894-1983), **Kamil** (1898-1964) ve **Ertuğrul** (1907-1931) dünyaya geldi.

Babasının tayini nedeniyle ilk öğrenimini ve askeri okul tahsilini **Manastır**'da yaptı. Kuleli Askeri Lisesi'nden sonra Harp Okulu'na gitti. 1908'de **okul dördüncüsü** olarak mezun oldu. Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle 3. Ordu Karargahı'nda göreve başladı. İki yıl sonra 1910'da padişahın **Maiyet Bölüğü**'nde görev aldı. İttihatçılar sarayı kontrol altında tutuyordu. Teğmen Nuri, **amcası Yarbay Halil Beyin** emrinde çalıştı.

Trablusgarp Savaşı çıkınca ağabeyi Enver ile birlikte **gizlice bölgeye** gitti. Ağabeyi Enver'in emrinde Derne, Bingazi ve Tobruk'ta; ve daha sonra amcası Halil'in emrinde Homs ile Mısırata bölgesinde **İtalyanlara** karşı savaştı.

Savaş sonrasında Mülazım-ı Evvel (Üsteğmen) rütbesine yükseldi ve İstanbul 1. Ordu'da görev yapmaya başladı. Balkan Savaşı'nda Çatalca'da Bulgarlar ile savaştı.

Bir yıl sonra, **Yüzbaşı** rütbesine yükseldi. **Roma Askeri Ataşe Yardımcılığı**'na getirildi. 1914'te aynı görevle **Viyana**'ya tayin edildi. Kısa bir süre sonra savaş çıkınca yurda döndü; ağabeyi **Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın yaveri** oldu.

Ağabeyi Enver Paşa tarafından, İtalyan ve İngilizlere karşı ayaklanmayı örgütlemek için tekrar Trablusgarp'e gönderildi. Rütbesi yetersiz olduğu ve Arapları etkilemek için kendisine **mirlivalık** ve **fahri ferik** rütbeleri verildi.

1918 yılına kadar **üç yıl** İngiliz ve İtalyanlar ile savaştı.

1916'da **Binbaşı** ve 1918'de **Kaymakam** (Yarbay) oldu.

Başarılarından ötürü...

Almanya İmparatoru, Birinci Rütbeden Demir Salip Madalyası verdi.

Osmanlı Altın Liyakat Madalyası; Altın İmtiyaz Madalyası; Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Osmanî Nişanı ve Kılıçlı Birinci Mecidi Nişanı ile onurlandırıldı.

1917 Bolşevik Devrimi ardından **Kafkas İslam Ordusu Komutanlığı**'na getirildi. Çünkü...

İngilizler, Rus ordusuna yardımcı olmak maksadıyla savaşın sonlarına doğru Azerbaycan'a birlik göndermiş, onların varlığından destek alan Ermeniler de Azerilere karşı kat-

liama başlamış ve binlerce Azeri'yi katledilmişti. Devrimden sonra bölge çok karışmıştı.

Başkumandan Vekili Enver Paşa, Azerbaycan'daki durumun kontrol altına alınması için kardeşi Nuri Paşa'yı vazifelendirdi.

Nuri Killigil, Musul'da kurduğu ordusuyla Azerbaycan üzerine yürüdü. **13 Eylül 1918'de Bakü'yü kurtardı.** Ardından **Karadağ** ve **Dağıstan**'ı aldı.

Kafkasya'da ilerleyişi sürerken

Mondros Antlaşması sonrası İstanbul'a çağrıldı. **Tutuklandı.** Ve İngilizlere teslim edildi.

İngilizler kendisini Batum'a götürüp hapsedi. Kaçtı. Azerbaycan'da, Kızıl Ordu'ya karşı savaştı; yenildi. Çünkü, Azerileri bir bölümü devrimi destekliyordu.

Anadolu'ya geldi; **Kazım Karabekir Paşa** yanında Kars ve Erzurum'da malzemelerin bakım ve tamiri için silah atölyeleri kurdu.

Enver Paşa'ya 1 Nisan 1921'de yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Aziz Ağabeyim, Erzurum'da İş Ocağı namıyla metruk makineleri tamir ettirerek büyük bir imalathane tesis ettirmekteyim."

Trabzon ve Erzincan'da da benzerlerini kuracağını yazdı.

1921'de Ankara'ya geldi. Hakkında, **Mustafa Kemal'e karşı darbe yapacağı** dedikoduları çıkarıldı.

Bir yıl sonra böbreklerinden tedavi görmek için Berlin'de bulunan **kardeşi Kamil** ve Enver Paşa'nın eşi/yengesi **Naciye Sultan**'ın yanına gitti.

Tacikistan'da bulunan ağabeyi Enver Paşa'nın, kendisinin hemen Trablusgarp'a gitmesini istemesini **maceracılık** bulup kabul etmedi. Ağabeyinin yanına gitmenin yolunu arıyordu.

Bu arada **Ermeni teröristlerle** köşe kapmaca oynadı; **Afganlı tüccar kimliği** taşıdı. Hastalığı arttı. Avusturya'da böbrek ameliyatı oldu. O sırada Enver Paşa şehit oldu.

1923 yılında Türkiye'ye döndü.

Bizzat Atatürk'ün imzasıyla 1925'te Yarbay rütbesiyle emekliliği onaylandı.

Ve: 29 Şubat 1929'da **İstiklal Madalyası** verildi.

Ankara'da ticarete atıldı ama çinicilik işinde başarısız olunca İstanbul'a göçtü.

Fabrika kurdu. Bu arada siyasetle ilişkisini kesmedi.

II. Dünya Savaşı döneminde Almanları destekledi. Türkiye'nin Almanlarla birleşip Kızıl Ordu'yla savaşması taraftarıydı. **1941 Eylül başında Almanya'ya gidip görüşmelerde bulundu.** Hedefi, Almanlar sayesinde Turan hayalini gerçekleştirmektir! Görüşlerini; Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye işlerinden sorumlu müsteşarı **Ernst Woermann** rapor haline getirdi.

Almanya'da **"Turancılık Masası"**nın kurulmasına ve Nazilerin Kafkasya'da **"Türkistan Alayı"** kurmasına yardım etti.

Ancak Almanlarla Türklerin bağımsızlığı konusunda anlaşamadı; Almanların Türkleri kullanmak istediğinin farkına vardı.

Türkiye'de de **Türkçülük** faaliyetleri içinde yer aldı. Irkçılığa karşı olduğu için Nihal Atsız gibi isimlerle pek görüşmedi.

Fabrikadaki işleriyle yoğunlaşmıştı ki, büyük patlamada can verdi.

Bugün... Edirnekapı'daki İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü yakınındaki **Nuri Killigil Fabrikası Şehitliği** harap ve bakımsız haldedir.

Utanmadan **Kut'ül Amare zaferinden** bahsederler...

LİNK : <http://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/soner-yalcin/bir-unu%C2%ADtu%C2%ADlan-ism-nuri-killigil-1220687/>

[status publish]
[geotag on]
[publicize off|twitter|facebook]
[category araştırma]
[tags TARİH, Soner YALÇIN, Nuri Killigil]